

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย เรื่อง " บทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดี ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ " สามารถนำเสนอได้ใน 3 ประเด็นใหญ่ คือ ประเด็นของการศึกษาพัฒนาการด้านแนวเนื้อหาของนิตยสาร สารคดีในระยะเวลา 9 ปี (ก.พ. 28-ก.พ.37) ประเด็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนด การตัดสินใจคัดเลือกประเด็นข่าวสารทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและประเด็นการวิเคราะห์การกระทำบทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งผลของการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถนำมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกันแล้วสรุปให้เห็นเป็นภาพรวม และทิศทางของการทำบทบาทหน้าที่ของนิตยสารหนึ่ง ซึ่งถูกมองว่าเป็นนิตยสารแนวอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างนิตยสาร สารคดีว่าได้กระทำบทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นกลไกสื่อสาร เรื่องราว เกี่ยวกับชีวิตสัตว์ธรรมชาติให้แก่คนในสังคม หรือไม่อย่างไร

การเสนอผลการวิจัยในบทนี้จึงกำหนดเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน คือ

6.1 สรุปผลการวิจัย

6.2 อภิปรายผลการศึกษารoles บทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดี ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

6.3 ข้อจำกัดในการวิจัย

6.4 ข้อเสนอแนะสำหรับเป็นแนวทางแก่ผู้วิจัยต่อไป

6.1 สรุปผลการศึกษาทั้ง 3 ประเด็นหลัก เพื่อตอบปัญหามาวิจัยที่กำหนดไว้ในตอนต้น ดังนี้ คือ

พัฒนาการทางด้านแนวเนื้อหาในนิตยสาร สารคดี ในระยะเวลา 9 ปี (กพ.28-กพ.37) นั้นมีความแตกต่างกันไปข้างในแต่ละยุค โดยมีปัจจัยภายในและภายนอกองค์กรที่มีส่วนกำหนดแนวเนื้อหาแต่ละยุค ดังนี้คือ

ยุคต้น (ก.พ.28-ก.พ.30) พบว่าได้นำเสนอในแนวเนื้อหาชีวิต-เหตุการณ์-วิทยาการ ในประมาณมากที่สุดในรอบ 9 ปี ถึงร้อยละ 25.16 ของปริมาณการนำเสนอเรื่องราวทั้งหมดใน ยุคนี้โดยนำเสนอในแนวชีวิตมากที่สุดทั้งชีวิตของบุคคลสำคัญผู้มีผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม หรือ ชีวิตของชายชาติทหารใน "แนวปู้" สำหรับแนวเนื้อหาชีวิตสัตว์ - ธรรมชาตินั้นมีการนำเสนอใน ลักษณะที่เป็นแนวความรู้เกี่ยวกับสัตว์ - พืชผสมกับการผจญภัยของนักวิจัยมากที่สุด มีการนำเสนอประเด็นความขัดแย้งด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร้อยละ 6.38 เท่านั้น ในส่วนของ แนวเนื้อหาศิลปะ วัฒนธรรมนั้นนำเสนอศิลปะและวัฒนธรรมที่น่าสนใจโดยทั่วไป ทั้งศิลปะการแสดง หรือการต่อสู้แบบไทย ๆ หรือวัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับลัทธิลี้ลับหรือพุทธศาสนาที่เกิด เฉพาะช่วง เวลาและหาชมได้ยากปัจจัยที่มีส่วนกำหนดแนวเนื้อหาในยุคต้น ได้แก่

ปัจจัยภายในองค์กร ได้แก่

กรอบแนวเนื้อหาที่ทีมงานวางไว้ว่าจะเน้นการนำเสนอเรื่องในแนว "ชีวิตบุคคล" หรือ แนววิทยาศาสตร์ต่าง ๆ เป็นหลักเพราะคิดว่าเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว ผู้อ่าน และสามารถ "ขายได้" มากที่สุด โดยมีนโยบายที่ทำให้ผู้อ่านรู้จักธรรมชาติก่อน โดยมีการปูพื้นฐานความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับธรรมชาติ ในลักษณะที่เป็นสัตว์แต่ละชนิด เพื่อให้ผู้อ่านเห็นรูปธรรมในเรื่องของสัตว์ต่าง ๆ ก่อน รวมถึง การส่งเสริมให้ผู้อ่านเข้าใจในวัฒนธรรมไทยของตนเอง โดยการนำเสนอศิลปะวัฒนธรรมไทยควบ คู่กันไป ซึ่งในยุคนี้พบว่าทีมงานมีขีดความสามารถในการนำเสนอเนื้อหาแนวต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย และน่าสนใจทั้งนี้เพราะความพร้อมของ เงินลงทุนและข้อมูลทั้งจากสำนักพิมพ์ เมืองโบราณ และ นักวิจัยสัตว์-ธรรมชาติในประเทศไทย หากแต่ประสบการณ์ของทีมงานในการทำงานยังมีน้อย จึงไม่สามารถจับ "จุดขายของนิตยสารได้

ปัจจัยภายนอกองค์กร ได้แก่ สภาพสังคม เศรษฐกิจการเมือง และวัฒนธรรมในขณะ นั้นเริ่มเปลี่ยนจากสังคมที่ตัวเอง ใช้เอง กินเอง เป็นสังคมที่พึ่งพานายทุน จนทำให้ชาวชนบท ขายไร่นาเพื่อไถ่หนี้พยุพสุเมืองหลวงมากขึ้นและทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา เช่น ปัญหาแหล่ง ชุมชนแออัด เป็นต้น ส่วนสถานการณ์ในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้รับความสนใจ เช่น การผลักดันอาคารสร้างเขื่อนน้ำโจน กรณีการเผาโรงงานแทนทาลัม หรือ การที่ทั่วโลกเห็น ผลจากการทำลายสภาพแวดล้อมมากขึ้นจากการใช้ สารซีเอฟซี หรือ การเกิดปฏิกิริยาเรือนกระจก เป็นต้น ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้ ได้รับความสนใจเฉพาะในกลุ่มนักวิชาการหรือกลุ่มนักอนุรักษ์ ธรรมชาติ เท่านั้นโดยมีสื่อมวลชนไทยไม่ได้หยิบยกประเด็น เหล่านี้มากล่าวถึงมากนัก ดังนั้นถึงแม้

นิตยสารคดีจะนำเสนอสถานการณ์ในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบ้างแต่นำเสนอเพียงร้อยละ

6.38 ของปริมาณการนำเสนอแนวชีวิตสัตว์ธรรมชาติในยุคนี

ยุคกลาง (มี.ศ 31- มี.ศ 34) พบว่าในช่วงนี้แนวเนื้อหาชีวิตสัตว์-ธรรมชาติมีปริมาณนำเสนอมากที่สุดถึงร้อยละ 2.36^{20.36} ของปริมาณเรื่องราวที่นำเสนอในยุคนี โดยมีปริมาณการนำเสนอประเด็นความขัดแย้งด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มขึ้น ในส่วนแนวเนื้อหาชีวิต - เหตุการณ์-วิทยาการ นั้นมีการเพิ่มแนวปัญหาสังคม และ แนวชีวิตและผลงานของบุคคลสำคัญวงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยที่แนวเนื้อหาศิลปวัฒนธรรมนั้นมีการเพิ่มการนำเสนอศิลปวัฒนธรรมกัน หรือ ศิลปวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองไทยที่กำลังสูญหายไปจากสังคมไทยมากขึ้น

ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดแนวเนื้อหาในยุคกลาง

ปัจจัยภายในองค์กร ได้แก่ นโยบาย หรือกรอบแนวเนื้อหาที่ทีมงานวางไว้โดยเน้นการนำเสนอประเด็น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ช่วยลดภาวะขาดทุนตั้งแต่ยุคต้นและให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้อ่านมากขึ้น ประกอบกับการเปลี่ยนตัวบรรณาธิการบริหารมาเป็นคุณวันชัย ต้นดิวิทยาพิทักษ์ ผู้มีแนวคิดทางด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่แล้วและ เป็นที่ยอมรับของผู้อ่านมากขึ้นรวมทั้งการที่ข้อมูลแนวการผจญภัยของนักเขียนผสมการให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตสัตว์นั้นลดลงไปทำให้ นิตยสาร สารคดี มีการปรับสู่แนวอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการทำงานมีประสบการณ์ในการนำเสนอประเด็น ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างแหลมคมและเป็นที่ยอมรับของผู้อ่านมากขึ้น รวมทั้งการที่ข้อมูลแนวการผจญภัยของนักเขียนผสมการให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตสัตว์นั้นลดลงไปทำให้ นิตยสาร สารคดี มีการปรับสู่แนว อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

ปัจจัยภายนอกองค์กร ได้แก่ สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในช่วงนี้พบว่าจากการนำประเทศไปสู่ความเป็นนิกร ของ ภาครัฐบาล ทำให้ไทยกลายเป็นประเทศที่มีอัตราการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจสูงสุดประเทศหนึ่ง ช่วงนี้จึงมีการอพยพถิ่นไปสู่เมืองหลวงมากขึ้นจนทำให้เกิดความล้มละลายทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของหมู่บ้านไทย ถึงร้อยละ 85 ทำเอกลักษณ์ของความมีน้ำใจช่วยเหลือกันถูกทำลายลงให้ปัญหาสังคมเกิดขึ้นตามมาอย่างเห็นได้ชัดรวมทั้งมีการ เกิดสถานการณ์สำคัญทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิด

ขึ้นมากมาย เช่น กรณีการเกิดเหตุการณ์โคลนถล่มบ้านเรือนราษฎร จังหวัด นครศรีธรรมราช และ การเกิดวาทภัยจากพายุเกย์ที่จังหวัด ชุมพรรวมถึงกรณี คุณสืบ นาคะเสถียร กระทำอัตวินิบาตกรรมเพื่อรักษาป่าห้วยขาแข้ง เอาไว้ทำให้เกิดกระแสหลักของการอนุรักษ์ทรัพยากรในประเทศไทย ทำให้กลุ่มคนต่าง ๆ ให้ความสนใจปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น สังเกตจากการที่ภาครัฐบาลประกาศให้ช่วงปี พ.ศ. 2532-2534 เป็นปีพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไทย หรือการจัดงานสัมมนาสิ่งแวดล้อมครั้งที่ 1 (20-24 ม.ค.33) และครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2534) โดยองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ และด้วยเหตุนี้มติยสารสารคดีจึงต้องทำตามความคาดหวังของผู้อ่านในการ เป็น" กระบอก เสียงด้านสิ่งแวดล้อม" โดยการนำเสนอ เรื่อง แนวอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มขึ้นในช่วงนี้

ยุคปลาย (ก.พ.34 - ก.พ.37) พบว่ามีการนำเสนอเนื้อหาศิลปะวัฒนธรรมในปริมาณมากที่สุดในรอบ 9 ปี ถึงร้อยละ 25.02 ของปริมาณแนว เนื้อหาทั้งหมดที่นำเสนอในยุคนี้ โดยนำเสนอวัฒนธรรมของ "ชนกลุ่มน้อย" ทั้งในและนอกประเทศมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการเสนอแนว เนื้อหาชีวิตสัตว์-ธรรมชาติ มากที่สุดในรอบ 9 ปี กล่าวคือได้นำเสนอนี้ถึงร้อยละ 21.46 จากจำนวน เรื่องทั้งหมดที่นำเสนอในยุคนี้ นอกจากนี้ยังพบว่ามีการนำเสนอประเด็นปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในกระแสอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในสังคมขณะนั้นสูงสุดด้วย คือ นำเสนอถึงร้อยละ 14 ของปริมาณการนำเสนอแนว เนื้อหาชีวิตสัตว์ธรรมชาติในยุคปลาย อีกทั้งมีการจัดทำคอลัมน์"สารคดีสีเขียว" ขึ้นมาแทนในฉบับที่ 71 (ม.ค. 34) เพื่อนำเสนอประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ-สิ่งแวดล้อมโดยตรงและที่สำคัญในยุคนี้มีการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตสัตว์-ธรรมชาติในลักษณะที่มีมนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องมากขึ้น โดยเน้นให้เห็นความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ และธรรมชาติอย่างสอดคล้องและเกื้อกูลกันมากขึ้น

ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดแนว เนื้อหาในยุคปลาย

ปัจจัยภายในองค์กร อันได้แก่ นโยบาย หรือ กรอบแนว เนื้อหาที่ผู้จัดทำนิตยสารสารคดี ได้วางไว้ในยุคปลายก็กล่าวคือ การนำเสนอแนวชีวิตสัตว์ - ธรรมชาติในแนวอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเกื้อกูลกัน นอกจากนี้ในปี พ.ศ.2537 ทางผู้จัดทำคอลัมน์โลกธรรมชาติ เพื่อให้ผู้อ่านไม่มีเวลาอ่านเรื่องขนาดยาวได้ เรียนรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับธรรมชาติใกล้ตัว เป็นต้น นอกจากนี้ยังเน้นการนำเสนอ แนวชีวิต-เหตุการณ์-วิทยาการ ที่สะท้อนภาพสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ยังเพิ่มแนวการนำเสนอ เรื่อง "ความภูมิใจในความเป็นไทย"

และ เรื่อง "ชนกลุ่มน้อย" ที่อยู่รอบๆ ประเทศไทยอีกด้วย

นอกจากนโยบายของทีมงานแล้ว ประสบการณ์ของทีมงานแต่ละท่านที่มีความชำนาญมากขึ้นในการนำเสนอแนวเนื้อหาต่าง ๆ มาเกือบ 10 ปี โดยเฉพาะแนวเนื้อหาชีวิตสัตว์-ธรรมชาตินั้น เมื่อนำเสนอไปแล้ว เป็นที่ยอมรับของผู้อ่านทำให้ทีมงานมีมั่นใจในการนำเสนอประเด็นด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างชัดเจนขึ้น จากกลุ่มที่เคยพิทักษ์สัตว์ป่า หรือป่าไม้ กลายเป็นกลุ่มที่ "ต่อต้านเขื่อน" เป็นต้น หากแต่การนำเสนอประเด็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณมากในช่วงนี้นั้นก็ทำให้เกิดกระแสคัดค้านในการทำงานในหมู่บรรณาธิการของ นิตยสารสารคดี ด้วยเช่นกัน

ปัจจัยภายนอกองค์กร อันได้แก่ โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งพบว่าโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมไทยในช่วงนี้ดำเนินไปภายใต้การพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ได้สร้างวัฒนธรรมใหม่ทำให้ผู้คนหลงติดอยู่กับวัตถุ บูชาเงินตราเหนือสิ่งอื่นใด วัฒนธรรมอันดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยนั้น เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นการลอกเลียนแบบค่านิยมตะวันตก ประชาชนในชนบทต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Shock) ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมทำให้เกิดการล่มสลายของชุมชนหมู่บ้านและครอบครัวไทย คนกว่า 10% ของประเทศจึงแออัดอยู่ในกรุงเทพฯ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา เช่น ปัญหาโรคเอดส์ โสเภณีเด็ก ยาเสพติด หรือปัญหาเด็กเร่ร่อน

นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ทางการเมือง เช่น เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เกิดขึ้นด้วยสำหรับสถานการณ์ในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในช่วงนี้ก็สืบเนื่องมาจากปัญหาการขาดแคลนน้ำ ที่รุนแรง จึงทำให้ภาครัฐบาลดำเนินโครงการสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำขนาดใหญ่ต่าง ๆ เช่น เขื่อนปากมูล เขื่อนแก่งเสือเต้น เขื่อนแม่วง รวมถึงมีการตื่นตัวเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวางในกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (อพช.) เช่น การจัดการสัมมนาสิ่งแวดล้อม '36-37' ซึ่งมีผู้เข้าร่วมสัมมนานับพันคน

ในช่วงนี้สถาบันสื่อสารมวลชนก็มีการตื่นตัวในการนำเสนอแนวคิดด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น โดยเฉพาะในสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ที่มีการแบ่งเป็นคอลัมน์ที่น่าสนใจ เรื่องสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ เช่น บางกอกโพสต์ เดอะเนชั่น หรือ ผู้จัดการ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการผลิตนิตยสารที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เช่น โลกสีเขียว (Greenworld) ดิเอิร์ธ (The Earth) โลกดูเลยภาพทำให้นิตยสาร สารคดีต้องปรับตัวไปตามกระแสอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติโดยการนำเสนอเรื่องในแนวนี้อยู่เพื่อตอบสนองกระแสความสนใจของคนในสังคมนั่นเอง

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า พัฒนาการด้านแนวเนื้อหาต่างๆ ของนิตยสาร สารคดี นั้นมีลักษณะที่แตกต่างในรายละเอียดบางส่วนดังข้างต้น หากแต่มีลักษณะร่วมกันดังนี้คือ

- มีการถ่ายทอดโครงสร้างลักษณะของการนำเสนอเนื้อหาบางประการที่ถือว่าเป็น "จุดขาย" ของแนวเนื้อหาต่าง ๆ เอาไว้ เช่น แนวเนื้อหาชีวิตสัตว์-ธรรมชาติ ก็จะคงลักษณะการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นความรู้เกี่ยวกับสัตว์-พืชเป็นชนิด ๆ ที่น่าสนใจ หรือประเด็นทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเอาไว้ทุกยุค ส่วนแนวเนื้อหาชีวิต-เหตุการณ์-วิทยาการ ก็คงจะแนวการนำเสนอชีวิตบุคคลในแนว "ปู้" ที่ผู้ชายชอบอ่าน และแนวปัญหาสังคมเอาไว้ ในขณะที่แนวเนื้อหาศิลปะ-วัฒนธรรม ก็จะคงการนำเสนอ ศิลปะ-วัฒนธรรมไทย อันเป็นความเชื่อ หรือภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษไทยที่กำลังสูญหายไปจากสังคมไทยปัจจุบันเอาไว้เช่นกัน

- มีความสอดคล้องกับกระแสความสนใจของคนในสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในขณะนั้น ดังเช่นแนวเนื้อหาชีวิตสัตว์-ธรรมชาติ นั้นในยุคกลาง และยุคปลายจะนำเสนอเรื่องราวไปตามกระแสอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยนั้น ดังจะเห็นได้จากประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่นิตยสาร สารคดีนำเสนอในช่วงเวลาดังกล่าว จะสอดคล้องกับประเด็นปัญหาที่องค์กรพัฒนาเอกชน (อพช.) ให้ความสนใจในการประชุมสัมมนาเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทยทุกครั้ง ไม่ว่าจะ เป็นประเด็นปัญหาเรื่องมลภาวะทางน้ำ มลพิษทางอากาศ หรือสถานการณ์การทำลายป่าไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นได้ว่าในระยะ 5-6 ปีที่ผ่านมา แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) กำลังเป็นที่นิยมในวงการสิ่งแวดล้อม นิตยสาร สารคดีก็พยายามสอดแทรกแนวคิดดังกล่าวที่สื่อให้เห็นภาพของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ และธรรมชาติอย่างสอดคล้องและเกื้อกูลกันผ่านเนื้อหาของนิตยสารสารคดีในยุคหลังด้วย

นอกจากนี้ยังพบว่า เมื่อโครงสร้างของสังคมของไทยเปลี่ยนไปแนวเนื้อหาของนิตยสาร สารคดี ก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย ดังเช่น ในสังคมไทยปัจจุบันมีการอพยพแรงงานจากภาคชนบทเข้ามาสู่เมืองมากขึ้นอันทำให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ นานา เช่น ปัญหาโสเภณี เด็ก ปัญหาเด็กเร่ร่อน ซึ่งก็พบว่านิตยสาร สารคดี ก็มีการปรับแนวเนื้อหาชีวิต-เหตุการณ์-วิทยาการ ให้ความสำคัญนำเสนอปัญหาเหล่านี้มากขึ้นในยุคหลัง รวมถึงการปรับแนวเนื้อหาศิลปะ-วัฒนธรรม ให้นำ

เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปะไทย อาชีพไทย หรือวัฒนธรรมไทยอันเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษไทยมากขึ้น เพื่อให้คนไทยได้เข้าใจถึงรากเหง้าของตนเอง รู้จักตนเองก่อนที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมของชนชาติอื่นในขณะที่กระแสวัฒนธรรมตะวันตกหลังไหลเข้ามาอย่างไม่ขาดสายในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่การสื่อสารและการคมนาคมของประเทศต่าง ๆ ดำเนินอยู่เกือบพร้อมกันตลอดเวลา

-มีการพัฒนาการนำเสนอเนื้อหาในลักษณะเป็นองค์การรวม (Holistic Approach) มากขึ้น โดยมีมุมมองว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกล้วนแต่เกี่ยวพันอย่างมีระบบซึ่งนับว่าเป็นพัฒนาการที่เป็นความเติบโตทางความคิดของผู้ทำนิตยสาร สารคดี ดังจะเห็นได้จากแนวชีวิตสัตว์-ธรรมชาติ ที่เคยเน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับสัตว์-พืชเป็นชนิด ๆ ไปกลายเป็นการนำเสนอภาพของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกัน หรือจากแนวชีวิต-เหตุการณ์-วิทยาการ ที่เน้นโดยการนำเสนอชีวิตและผลงานของบุคคลสำคัญในสาขาต่าง ๆ ก็เปลี่ยนไปเป็นการเน้นการนำเสนอปัญหาสังคมที่แสดงให้เห็นภาพชีวิตของเพื่อนมนุษย์ในอีกสังคมหนึ่งมากขึ้น หรือจากเดิมที่เคยนำเสนอ

2. บรรณาธิการฝ่ายต่าง ของนิตยสาร สารคดีมีปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการตัดสินใจในการคัดเลือกประเด็นข่าวสารทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกองค์กร นิตยสารสารคดี

ปัจจัยภายในองค์กรที่มีความสำคัญที่สุด ในการกำหนดการตัดสินใจคัดเลือกประเด็นข่าวสารทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบรรณาธิการนิตยสาร สารคดี ก็คือนโยบายหรือกรอบแนวเนื้อหาที่ผู้จัดทำนิตยสาร สารคดีได้วางไว้ โดยมุ่งให้ผู้อ่านได้เข้าใจ หรือได้ทำความรู้จักธรรมชาติมากขึ้น และเน้นการปลูกจิตสำนึก เบื้องต้นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ปัจจัยที่มีความสำคัญรองลงมาคือ ปัจจัยในด้านความมีคุณค่าของความเป็น "ข่าว" นั้น คือความเด่น ความน่าสนใจ และผลกระทบของประเด็นข่าวสารในสังคม และหากเป็นประเด็นปัญหาในด้านกาจัดการทรัพยากรธรรมชาติก็มุ่งสู่ประเด็น "ความขัดแย้ง" ของกลุ่มคน หรือเลือกนำเสนอเฉพาะ "เหตุการณ์ใหญ่" และมีการติดตามความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์นั้น ๆ มารายงานเป็นระยะ ๆ ซึ่งพบว่าเป็นลักษณะของการคัดเลือกข่าวสารตามแบบแผนเดิมคล้ายสื่อหนังสือพิมพ์ คือมุ่งเล่นข่าวความขัดแย้งหรือเหตุการณ์ที่เคลื่อนไหวมากกว่าจะรายงานจากข้อมูลทั้ง 2 ด้าน ที่ช่วยอธิบายให้คำตอบแก่สถานการณ์ได้กระจ่างชัดขึ้น

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยในด้านขีดความสามารถในการนำเสนอเนื้อหา (Presentation Technique) อันได้แก่อุปสรรคในด้านข้อมูลสะสมด้านชีวิตสัตว์-ธรรมชาติวิทยา ปัญหาจากการถ่ายภาพ (Photography) อุปสรรคเรื่องลักษณะการทำงานนิตยสาร ที่ถูกจำกัดในเรื่องของเงินทุนพื้นที่ และเวลาที่ใช้ในการผลิต ตลอดจนข้อจำกัดในเรื่องพื้นฐานการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน อีกทั้งทัศนคติในการทำงานของบรรณาธิการแต่ละท่านนั้นมีส่วนที่ทำให้การกระทบทาบหน้าที่ของนิตยสารในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา

สำหรับปัจจัยภายนอกองค์กรนิตยสาร สารคดีที่มีส่วนในการตัดสินใจคัดเลือกประเด็นข่าวสารทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบรรณาธิการฝ่ายต่าง ๆ ของนิตยสาร สารคดี ก็คือความต้องการของผู้อ่าน (Audience Interest) กระแสอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย และโลก การแข่งขันกับสื่ออื่นๆ (Competitors) เป็นต้น

3. นิตยสาร สารคดีได้กระทบทาบทาบหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชนที่มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยแสดงออกในการให้การศึกษา (to educate) หรือให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับชีวิตสัตว์-ธรรมชาติ ระบบนิเวศวิทยา ตลอดจนชีวประวัติบุคคลสำคัญในวงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มากที่สุด เฉพาะในส่วนเนื้อหาที่มีการกระทบทาบทาบหน้าที่ดังกล่าวถึงร้อยละ 81.66 รองลงมาคือ การกระทบทาบทาบหน้าที่ในการให้ข่าวสาร (to inform) โดยทำหน้าที่เสมือนยาม หรือกลไกสาธารณะในการระแวดระวัง และเตือนภัยอันอาจจะเกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติ โดยการหยิบประเด็นด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมารายแก่ผู้อ่านในส่วนของเนื้อหาที่มีการกระทบทาบทาบหน้าที่ดังกล่าว ร้อยละ 53.33 โดยที่มีการกระทบทาบทาบหน้าที่ในการเสนอแนะ หรือชักจูงใจ (to persuade) โดยการให้ความคิดเห็นผ่านการตีความอธิบายความ หรือวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นปัญหาในด้านทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ หรือชักจูงใจให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึก ห่วงแทน และต้องการที่จะปกป้องทรัพยากรธรรมชาติเอาไว้ให้ยาวนานที่สุด เฉพาะในส่วนเนื้อหาของเนื้อหาคิดเป็น ร้อยละ 23.33 โดยที่มีการกระทบทาบทาบหน้าที่ในการกระตุ้นเร้าและระดมสรรพกำลังให้เกิดความเคลื่อนไหวในสังคม (mobilization) โดยให้แนวทางการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลและสังคมให้มีพฤติกรรมเหมาะสมไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติให้น้อยที่สุดในสัดส่วนที่น้อยที่สุด เฉพาะในส่วนเนื้อหาของเนื้อหา (Content) คิดเป็นร้อยละ 18.32 ในส่วนที่เป็นการกระทบทาบทาบหน้าที่ในการให้ความบันเทิง นั้นก็จะประ

กอบกับการกระทำบทบาทหน้าที่อื่น ๆ ในลักษณะที่เป็นภาพประกอบสารคดี และ เทคนิคการเขียนเชิงสารคดี เพื่อมุ่ง เข้าให้เกิดอารมณ์ความรู้สึก ความเพลิดเพลิน หรือ เสริมอรรถรสให้กับ เนื้อหา เป็นต้น

62 อภิปรายบทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การวิจัย "บทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ" นั้น ได้ใช้กรอบทฤษฎีการสื่อสารองค์กร (Organization Theory) แนวคิดทฤษฎีภารกิจหน้าที่พื้นฐานของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคม และแนวคิดเรื่องการกำหนดประเด็นการรับรู้ข่าวสาร (Agenda-Setting) มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัย พบว่าการกระทำบทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดี ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้นมีปัจจัย และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกันอยู่หลายประการ และสามารถส่งผลกระทบต่อการกระทำบทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้ดังนี้

ดังนั้นจากผลการศึกษาพบว่าปัจจัยเกี่ยวข้องการแสดงผลออก ซึ่งการกระทำบทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดี 2 ระดับด้วยกันคือ ปัจจัยภายในองค์กร และปัจจัยภายนอกองค์กร

1. ปัจจัยภายในองค์กรนิตยสาร สารคดี

นโยบายหรือกรอบแนว เนื้อหาที่ทางผู้จัดทำนิตยสาร สารคดีใช้ในการกำหนดแนว เนื้อหา นั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการแสดงผลออกซึ่งการกระทำบทบาทหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดังจะ เห็นได้จากนโยบายของทีมงานที่มุ่ง เน้นการนำเสนอสาระใน เรื่องชีวิตสัตว์-ธรรมชาติ ที่น่าสนใจโดยทั่วไปแก่ผู้อ่านเพื่อที่จะทำให้คน "รู้จัก" และ "เข้าใจ" ธรรมชาติมากขึ้น ดังนั้นตลอดระยะเวลา 9 ปีที่ผ่านมา นิตยสาร สารคดีจึงได้กระทำบทบาทหน้าที่ในลักษณะที่ตอบสนองนโยบายดังกล่าวคือ โดยรวมแล้วนิตยสารสารคดีได้นำ เสนอ เนื้อหาที่ให้ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชีวิตสัตว์-ธรรมชาติ ตลอดจนระบบนิเวศวิทยามากกว่า 60% โดยที่หยิบยกประเด็นความขัดแย้งในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะที่ตามกระแสความสนใจของคนในสังคมมานำเสนอ เพียง 6-14% เท่านั้น ซึ่ง เท่ากับว่านโยบายในการทำงานขององค์กรนิตยสาร สารคดียังเป็น "หลักนำ" การแสดงผลออกซึ่งการกระทำบทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตลอดมาทุกยุคทุกสมัย ถึงแม้ว่าในระยะหลังจะมีการปรับแนว เนื้อหาให้เป็นแนวของ "การขายสีเขียว" หรือ การนำเสนอประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้นก็ตาม

หากแต่การกระหว่าบเทาหน้าทีของนิตยสาร สารคดีในการอนุรักษัหรัพยากรธรรมชาติ นั้นยังถูกจำกัดด้วยปัจจัยหลายประการ เช่น การขาดแคลนวัตตุดิบในการผลิตหังข้อมูล และบุคคลากรทีทำงานวิจัยในด้านสัศว์-พีช ข้อจำกัดในการถ่ายภาพสัศว์-ธรรมชาติซึ่งอาศัยเงินลงทุนสูง และมีความไม่แน่นอนในการถ่ายทำ ตลอดจนข้อจำกัดในด้านความเร่งรัตในการผลิต ซึ่งมีส่วนทำให้การกระหว่าบเทาหน้าทีของนิตยสาร สารคดีในการให้ความรู้ ความเข้าใจใหม่ ๆ เกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยา หรือชีวศัศว์-ธรรมชาติ หรือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางลิ่งแวดล่อม (Enviromental Study) แก่ผู้อ่านนั้นยังกระทำไม่ได้เต็มที่

2. ปัจจัยภายนอกองค์กรนิตยสาร สารคดี

ผลการวิจัยพบว่า การกระหว่าบเทาหน้าทีของนิตยสาร สารคดีนั้นถูกจำกัดจากอำนาจควบคุมภายนอกองค์กร (External Power) ด้วยเช่น ความต้องการของผู้อ่าน (Public Interest) กระแสอนุรักษัหรัพยากรธรรมชาติ และการแข่งขันกับลิ่งอื่น ๆ (Competitors)

การกระหว่าบเทาหน้าทีของนิตยสาร สารคดี ในการอนุรักษัหรัพยากรธรรมชาติ นั้น จะต้องตอบสนองความต้องการของ "ตลาด" ผู้อ่านด้วยเพื่อความอยู่รอดทางธุรกิจขององค์กร ดังนั้น ประเด็นเนื้อหาส่วนหนึ่งทีถูกนำเสนอในนิตยสาร สารคดีจึงถูกปรับให้เข้ากับความคิดหวังของผู้อ่านทีจะได้รับข่าวสารอันเป็นประเด็นปัญหาทางด้านการอนุรักษัหรัพยากรธรรมชาติ - ลิ่งแวดล่อมจากนิตยสาร สารคดี จึงทำให้เกิดการผลิตเนื้อหาแบบ "ตามกระแสอนุรักษัหรัพยากรธรรมชาติ" ขึ้นโดยเฉพาช่วงต้นของยุคกลาง เมื่อองค์กรนิตยสาร สารคดีประสบภาวะขาดทุนอย่างมาก และเป็นช่วงของการเกิดกระแสหลักของแนวคิด เรื่องการอนุรักษัหรัพยากรธรรมชาติขึ้นในลิ่งคมไทย เมื่อคุณสืบ นาคะเสถียร เสียสละชีวิตของตนเพื่อปกป้องผืนป่าห้วยขาแข้งเอาไว้

ดังนั้นในยุคกลางจึงมีการผลิตเนื้อหาแบบ "ตามกระแส" สูงกว่ายุคต้นของนิตยสาร สารคดีเกือบเท่าตัว และเมื่อผลิตเนื้อหาแบบ "ตามกระแส" แล้ว "ขายได้" จึงทำให้นิตยสาร สารคดีมีลักษณะการหยิบยกประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษัหรัพยากรธรรมชาติไปตามความสนใจของผู้อ่าน มากกว่าการนำความคิด หรือเปิดประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษัหรัพยากรธรรมชาติใหม่ ๆ มารายงานให้ผู้อ่านทราบ ทำให้ประเด็นข่าวสารด้านปัญหาการอนุรักษัหรัพยากรธรรมชาติทีถูกนำเสนอออกมานั้นไม่แตกต่างจากประเด็นทีลิ่งอื่น ๆ นำเสนอมากนักนั่นคือ เมื่อมีกระแสความขัดแย้งระหว่าบการอนุรักษัหรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนา นิตยสาร สารคดี และลิ่งพิมพ์อื่น ๆ ก็จะมีจุดยืนอยู่ในกลุ่มทีต้องการอนุรักษัหรัพยากรธรรมชาติ หังนี้เพราะการนำเสนอใน

แนวอนุรักษ์นั้นสามารถขายได้มากกว่าการเสนอประเด็นในรูปแบบอื่น

นอกจากนี้ยังมีเรื่องการแข่งขันกับสื่ออื่น ๆ (Competitors) ทั้งจากสื่อของรัฐ เช่น รายการสารคดีทางโทรทัศน์ที่นำเสนอกว่า 10 รายการ หรือรายการวิทยุแนวเพื่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนคู่แข่งโดยตรงอันได้แก่ นิตยสารแนวสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นใน 4-5 ปีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นหนังสือโลกสีเขียวหรือ The Earth ก็ทำให้การนำเสนอ "สารคดี" ของนิตยสาร สารคดี ทำได้ยากลำบากขึ้น เนื่องจากต้องคอยนำเสนอแง่มุมที่แตกต่างจากคู่แข่งนั่นเอง

นอกจาก ปัจจัยภายใน และภายนอกองค์กรนิตยสาร สารคดี ที่มีส่วนกำหนดการกระห่าบทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแล้ว การกระห่าบทบาทหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละยุคก็ยังสะท้อนให้เห็นพัฒนาการการเรียนรู้ของคนทำหนังสือด้วย ดังเช่น ในยุคต้นของนิตยสาร สารคดี นั้น ทีมงานมีการนำเสนอเรื่องแนวชีวิตสัตว์-ธรรมชาติในลักษณะของกลุ่มคนที่รักสัตว์ป่า รักธรรมชาติก่อน โดยนำเสนอในแนวชีวิตสัตว์ที่น่าสนใจในระยะแรก ต่อมาก็ เริ่มนำเสนอในเรื่องปัญหาการทำลายป่าไม้ อาจสังเกตได้ว่าถึงแม้ว่าการนำเสนอปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอยู่บ้าง เช่น กรณีเรื่อง เขื่อนน้ำโจน หากแต่ในยุคแรกจะนำเสนอแนวคิดในเรื่อง "พิทักษ์ป่า" มากกว่าการนำเสนอ "ความขัดแย้งของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคม"

ต่อมาในช่วงปีที่ 4-6 เมื่อกองบรรณาธิการมีความชำนาญในการนำเสนอเรื่องแนวสัตว์ธรรมชาติได้ดี ประกอบกับความบังเอิญที่ไปจับ เรื่อง เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติก่อนที่กระแสจะแรง ทำให้คนภายนอกมองว่า นิตยสาร สารคดี เป็นนิตยสารที่เน้นจุดขายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้ง เมื่อนำเสนอประเด็น "ความขัดแย้ง" ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแล้วได้รับการยอมรับจากผู้อ่านและขายได้ ทำให้ทีมงานมั่นใจในการนำเสนอเนื้อหาในอีกระดับหนึ่ง และมีการยกระดับความคิดจากการ "พิทักษ์ป่า" ไปเป็นแนวการ "ต่อต้านเขื่อน" อย่างชัดเจน ดังจะเห็นจากการตั้งชื่อเรื่องเขื่อนต่าง เช่น เรื่อง เขื่อนแก่งเสือเต้นเมื่อชาวบ้านกับป่าสักคือเหยื่อ หรือ มีการนำเสนอในทิศทางที่เป็นการปฏิรูประบบความคิดประกอบกับการที่ช่วงเวลาี่ผู้อ่านมีความพร้อมในการจับ เรื่องแนวนี้มากขึ้น เนื่องจากเกิดสถานการณ์สำคัญทางด้านปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตผู้คนมากมาย ทำให้ เขื่อนถูกมองว่าเป็นสาเหตุแห่งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มากกว่าในยุคแรกที่ เขื่อนถูกมองว่าเป็นปัจจัยในการพัฒนาประเทศ

ต่อมา เมื่อมีการเพิ่มเรื่องราวในแนวอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น จนเกิดเสียงทักทายจากผู้อ่านมากขึ้นว่า "สารคดีกลายเป็นหนังสือแนวสิ่งแวดล้อม" ไปแล้ว จึงทำให้เกิดกระแสคัดค้านกันในองค์กร จนทำให้เกิดการกระจายแนวเนื้อหาจากแนวอนุรักษ์ ธรรมชาติไปสู่แนวอื่น ๆ ในยุคปลาย ทั้งนี้ ก็เพื่อให้เกิดความหลากหลาย อันเป็นหัวใจของ "สารคดี" นั้นเอง

แต่ถึงแม้ว่าจะนำเสนอเนื้อหาไปแนวอนุรักษ์ธรรมชาติมากเท่าใด แต่นิตยสาร สารคดี ก็ยังกระทำหน้าที่ในการให้ความรู้เกี่ยวกับชีวสัตว์-ธรรมชาติ แก่ผู้อ่านอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการทำหน้าที่ในการสร้าง "กระบวนการเรียนรู้ทางสิ่งแวดล้อม" ให้แก่ผู้อ่านมากกว่า 10 ปีซึ่งส่วนหนึ่งมาจากความตั้งใจของทีมงานเองซึ่งหาใช่ การกระทำตามแฟชั่น เช่นสื่ออื่น ๆ ที่นำเสนอเรื่องราวของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เฉพาะช่วง เวลาสั้น ๆ ตามความนิยมของสังคมเท่านั้น

ข้อ เสนอแนะในการกระทำบทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดีในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ

เนื่องจากการกระทำบทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดีนั้นยังมีข้อบกพร่องบางประการ ผู้วิจัยจึงใคร่ให้ข้อแนะนำที่จะมีส่วนช่วยให้การกระทำบทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีประสิทธิภาพขึ้นโดยรวบรวมจาก เอกสารประกอบการสัมมนาสิ่งแวดล้อม แห่งประเทศไทยครั้งที่ 2 เกี่ยวกับศักยภาพขององค์กรพัฒนาเอกชนในการเข้าร่วมพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมร่วมกับประชาชน และจากมุมมองของผู้วิจัย เองดังนี้คือ

- เมื่อเกิดประเด็นการชั่งชั่งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติระหว่างฝ่ายประชาชนกับฝ่ายรัฐบาลหรือธุรกิจเอกชน นิตยสาร สารคดีควรทำหน้าที่ในฐานะสื่อสารมวลชนที่ช่วยประนีประนอมความขัดแย้ง โดยทำหน้าที่ เป็นผู้เสนอข้อเท็จจริงจากทุกฝ่าย เพื่อรอการพิจารณาชี้ขาดจากผู้มีอำนาจ หรือสาธารณชนมากกว่าการนำเสนอข้อมูลเพียงด้านเดียว หรือให้ข้อมูลจากแหล่งข่าวที่เป็นหน่วยงานราชการน้อย เพราะจะทำให้ผู้อ่านไม่สามารถประเมินสถานการณ์ปัญหานั้นได้อย่างถูกต้อง

- ควรพัฒนาทีมงานนิตยสาร สารคดีให้มีศักยภาพและความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อมมากพอที่จะตรวจสอบข้อมูลที่ได้นักวิชาการ หรือนักวิจัยทางด้านสัตว์-ธรรมชาติได้ก่อนที่จะนำข้อมูลนั้นไปเขียนหรือ เผยแพร่ต่อสาธารณชน

- ควรจัดโครงการอบรมร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนอื่น ๆ ให้ผู้สนใจได้เรียนรู้จากการฝึกอบรมให้คิด เป็นทำ เป็น โดยการ เรียนรู้ที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้วยประสบการณ์ตรงให้มากขึ้น

- ควรนำเสนอเนื้อหาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ เน้นคน เป็นจุดศูนย์กลาง เป็นผู้ ชี้นำกระแสการพัฒนา เน้นศักดิ์ศรีของความเป็นคนที่มีจิตสำนึกต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการ เน้นให้คนไทยรู้จักวัฒนธรรมไทยไม่ละ เลຍการพัฒนา เศรษฐกิจที่ควบคู่ไปกับพุทธปรัชญาตั้ง เดิมที่ เน้นให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสอดคล้องกัน

6.3 ข้อจำกัดของงานวิจัย

การวิจัย "บทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ" เป็น งานวิจัยที่ต้องศึกษาถึงองค์ประกอบหลายด้าน และต้องอาศัยการรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่งใน ระยะเวลาที่ยาวนานจึงสามารถแสดงผลการศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ได้ งานวิจัยชิ้นนี้จึงยังมีข้อจำกัดในการศึกษาอยู่ดังนี้ คือ

- การจัดกลุ่มการแบ่งแนว เนื้อหาของนิตยสาร สารคดีนั้นยังทำได้ไม่ละเอียด และชัดเจนเพียงพอ เนื่องจากนิตยสาร สารคดีได้นำเสนอ เรื่องราวถึง 3,066 เรื่อง ตลอดระยะเวลา 9 ปี ซึ่งบางเรื่องก็สามารถจัดอยู่ในเนื้อหาทั้ง 2 แนวได้ ดังนั้น การวิเคราะห์พัฒนา การด้านแนว เนื้อหาของนิตยสาร สารคดี จึงเป็นการศึกษาในเชิงการเปรียบเทียบให้เห็นภาพ ของแนว เนื้อหาต่าง ๆ ในแต่ละยุค เท่านั้น

6.4 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้วิจัยต่อไป

1. การศึกษาถึงพัฒนาการด้านแนว เนื้อหาของนิตยสาร สารคดีในการวิจัยนี้ เน้นที่ตัวผู้ ส่งสาร และตัวสาร เป็นสำคัญ จึงควรมีการศึกษาวิจัยในส่วนที่ของผู้รับสารด้วยว่าพบความ เปลี่ยนแปลงในการนำเสนอของนิตยสาร สารคดี หรือไม่อย่างไร เพื่อที่จะได้เห็นภาพรวมของพัฒนา การด้านแนว เนื้อหาของนิตยสาร สารคดีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. การศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิตยสาร สารคดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติใน ส่วนที่เป็นปฏิกริยาตอบสนอง (feedback) จากผู้อ่านที่มีต่อการนำเสนอ เนื้อหาของนิตยสาร สารคดีในรูปของจดหมายที่เขียนถึงนิตยสาร สารคดีด้วย เพื่อตรวจสอบว่าผู้อ่านมีความคิด เห็น อย่างไม่พอใจต่อการนำเสนอ เนื้อหาของนิตยสาร สารคดี เพื่อที่จะนำมาใช้ในการปรับปรุงการนำเสนอ

แนวเนื้อหาต่าง ๆ ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบกับสื่อวิทยุสารอื่นๆ ที่มีแนวการนำเสนอในเรื่องสิ่งแวดล้อมหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่คล้ายคลึงกัน เพื่อเปรียบเทียบ การนำเสนอเนื้อหาตลอดจนรูปแบบการนำเสนอ เนื้อหาของวิทยุสาร เหล่านี้ว่ามีความเหมือน หรือแตกต่างจากวิทยุสารคดีหรือไม่อย่างไร